

KANADSKA BRIGADA "PRINCEZA PATRICIJA" U ZAPADNOJ SLAVONIJI 1992.-1993.: PRIPREME, DJELOVANJE, POTEŠKOĆE

Vladimir Filipović *

UDK: 355.311.6(71:497.5 Zapadna Slavonija)"1992/1993"

Pregledni rad

Primljeno: 30.III.2009.

Prihvaćeno: 5.V.2009.

Sažetak

U radu se analiziraju pripreme i djelovanje dvaju kanadskih bataljuna UNPROFOR-a, dijelova pješačke brigade "Princeza Patricija" koji su bili razmješteni u UNPA Sektoru Zapad u Zapadnoj Slavoniji. Pripreme bataljuna, posebno shvaćanje korijena sukoba uvelike su odredile držanje kanadskih časnika u kriznim situacijama na terenu. Kao dobro opremljena i obučena postrojba, jedna od rijetkih kompetentnih u sastavu UNPROFOR-a, Kanađani su od zapovjedništva dobivali zahtjevnije zadatke i radi želje za isticanjem trudili se ispuniti ih. Na napetom području crte razdvajanja oko Pakraca i Lipika, punom incidenata, kanadski bataljuni ambiciozno su nastojali provesti Vanceov plan i obraniti UNPA zonu.

Ključne riječi: UNPROFOR, Domovinski rat - Zapadna Slavonija, mirovne operacije, kanadska vojska

UVOD

Kanadska brigada lakog pješaštva zvana "Princeza Patricija" (*Princess Patricia's Canadian Light Infantry* - PPCLI) koja je bila u sastavu UNPROFOR-a ostala je u Hrvatskoj zapamćena po svojoj kontroverznoj ulozi u Medačkom džepu¹. U ovome radu prikazat će se ono što se događalo prije njihova dolaska u Sektor Jug² početkom rujna 1993. godine. Postrojbe CANBAT-a³ u Hrvatsku su stigle u travnju 1992. godine i bile razmještene u Sektor Zapad gdje su u tri smjene ostale do premještanja u Sektor Jug. Posebna pozornost obratit će se na dva pješačko-mehanizirana bataljuna, 3. i 2. bataljun brigade "Princeza Patricija" koji su djelovali od ljeta 1992. do ljeta 1993.

* Vladimir Filipović (vlad.filipovic@gmail.com) diplomirani je politolog, doktorand na studiju povijesti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

¹ Vidi Međimorec, 2003.

² Po Vanceovom planu UNPROFOR se razmjestio u četiri sektora – Istok (Istočna Slavonija i Baranja), Zapad (Zapadna Slavonija), Sjever (Banovina i Kordun) i Jug (Lika i Dalmacija).

³ CANBAT – Canadian Battalion

godine na liniji razgraničenja u Zapadnoj Slavoniji. Njihove pripreme, organizacija, aktivnosti, planovi i poteškoće osim što daju sliku jedne mirovne operacije otkrivaju i zamršene odnose politike, vojske, obavještajnih službi, medija, osobnih ambicija i predrasuda koje su pratile cijelu operaciju UNPROFOR-a u Hrvatskoj. U radu su dobrim dijelom korišteni kanadski izvori, memoari, izvješća i predavanja vojnika i časnika nakon povratka u svoju domovinu.

KANADA I MIROVNE OPERACIJE

Kanada je jedna od zemalja čiji vojnici redovito sudjeluju u mirovnim operacijama. Gotovo da nije bilo značajnije mirovne operacije UN-a u kojoj Kanađani nisu sudjelovali, čak igrali i zapaženu ulogu. Među zaraćenim stranama, Kanada ima određenu političku težinu, a često se smatra da iza nje stoje SAD i Velika Britanija. Kao sila srednjeg značenja, Kanada putem mirovnih operacija traži vlastiti ugled u međunarodnom poretku. Kanada je i vrlo prikladna zemlja za slanje vojnika u udaljene zemlje: nema kolonijalnu i imperijalnu prošlost, vojnici su porijeklom iz različitih zemalja, ima kakvu-takvu reputaciju neutralnosti, a država je dovoljno bogata da može snositi troškove slanja vojnika. Kanadska vojska smatra da mirovnim operacijama Kanadu u svijetu predstavlja kao miroljubivu i prijateljsku zemlju. Promiču se glavne kanadske vrijednosti – multikulturalnost, tolerancija i vladavina prava u svojevrsnom ogledalu same Kanade (Winslow, 2003.).

Kada je postalo jasno da će u Hrvatsku, odnosno bivšu Jugoslaviju biti poslane međunarodne snage, računalo se na Kanađane od samoga početka. U tom trenutku, početkom 1992. godine kanadski su se vojnici nalazili u različitim misijama u Kambodži, Cipru, Kuvajtu, Somaliji i na Golanu. Sama kanadska vojska nalazila se u procesu prestrukturiranja. Vojska se znatno smanjivala, a baze NATO-a u Europi bile su pred zatvaranjem.⁴

Kanada je inače pacifistička zemlja kojoj je rat na vlastitom teritoriju potpuno nepoznat. Teritorij Kanade nikada nije bio u opasnosti, kao ni civilno stanovništvo i iako su se kanadski vojnici borili u svjetskim ratovima, rat je za Kanađane nešto daleko i nepoznato. Kanadsko društvo je civilno društvo velikih mogućnosti u kojemu vojska ima sporednu ulogu i vojničko zanimanje nije posebno cijenjeno. Vojna akademija jedna je od rijetkih besplatnih visokih škola u zemlji. Budući časnici najčešće dolaze iz kanadskih provincija i siromašnih obitelji u kojima je rijetko koji član dotada pohađao visoku školu.⁵ Vojnici se regrutiraju iz nižih slojeva i općenita je predodžba da su postali vojnici jer nisu mogli biti ništa drugo i da je to grupa skitnica i bitangi koji su sposobni jedino za pijančevanje i ženskarenje⁶.

⁴ Vidi: *Canadian Military Journal*, svezak 9, broj 2, str. 6.-16.; svezak 9, broj 1., str. 105.-115, *Recent Social Trends in Canada 1960.-2000.* ur. R.Lance, str. 372.-386.

⁵ Zapovjednik 2. bataljuna, pukovnik Calvin, bio je jedno od sedmero djece i prvi član obitelji Calvin koji se upisao na visoku školu.

⁶ Vidi: *Canadian Military Journal*, zima 2003.; *Recent Social Trends in Canada 1960-2000.* ur. R.Lance, str. 372.-386.

Raspad Jugoslavije službena kanadska politika nije dočekala s osobitim oduševljenjem. Početkom rata, slijedili su stav SAD-a da se posredovanje prepusti europskim zemljama. NATO se nalazio u fazi prestrukturiranja i sam položaj Kanade u „novom svjetskom poretku⁷ trebalo je osmisliti. Velik broj hrvatskih i srpskih useljenika (često ekstremnih) pojačavao je interes javnosti, ali predodžbe o zamršenim plemenskim sukobima na Balkanu i prije svega činjenica da interesi Kanade nisu ugroženi držale su Ottawu dalje od sukoba.

PRIPREMA KANADSKIH VOJNIKA

Uspostavljanjem *peacekeeping* operacije u Hrvatskoj odmah se računalo na Kanadu. Glavni stožer iz Ottawe naredio je pukovniku Michaelu Jonesu da okupi vojnike iz kanadskih postrojbi u Njemačkoj i krene s njima u Hrvatsku. Iako je po pravilima trebalo proći godinu dana od povratka iz jedne mirovne misije do odlaska u drugu za svakog vojnika, Jones se nije na to obazirao niti je mogao. Vojnici su bili uglavnom motivirani dobrim zaradama. Na brzinu je Jones okupio pješački bataljun od 850 vojnika popularno zvan Van Doos iz NATO-ove baze Lahr u Njemačkoj⁸.

Operacija je nazvana *Harmony* (sklad). Vojnici iz bataljuna "Van Doos" bili su obučeni i opremljeni prema tadašnjim standardima NATO-a i nisu trebali posebnu obuku. Svoju opremu su obojali u plavu i sami načinili oznake UN-a. Prema planu koji je sastavio glavni zapovjednik UNPROFOR-a, indijski general Satish Nambiar, svaki bataljun trebao je dobiti 15 oklopnih vozila. Pukovnik Jones smatrao je to premalim brojem. UN nije imao novca za bolje opremanje bataljuna pa su Kanađani uz odobrenje Glavnog stožera, doveli znatnu količinu svoje opreme iz Njemačke (Hewitt, 1998.). Ukupno su dopremili 83 oklopna vozila⁹. Pješački bataljun počeo je stizati vlakom iz Njemačke 8. travnja 1992. i u idućih nekoliko dana stigao u Daruvar. Prema odluci Glavnog stožera Kanadske vojske bataljun "Van Doos" bio je privremeno rješenje dok se ne pripremi 3. bataljun brigade Princeza Patricija (u daljnjem tekstu 3PPCLI) i uputi u Hrvatsku. Predviđali su da preko ljeta prođu obuku i u ranu jesen stignu u Hrvatsku. Za zapovjednika je imenovan pukovnik Glen Nordick.

Pješadijska i mehanizirana brigada "Princeza Patricija" osnovana je u Prvom svjetskom ratu. Nazvana je po kćeri vojvode od Connaughta koji je bio jedan od idejnih začetnika. Brigada se borila na Zapadnom bojištu u Prvom svjetskom ratu. U Drugom svjetskom ratu od samog početka sudjeluje u ratu u Europi. Od 1940. dio je snaga na britanskom otočju koje trebaju braniti otok od invazije, 1943. sudjeluje u iskrcavanju na Siciliji i savezničkom napredovanju do Rima, a 1945. godine u zimu je prebačena u Nizozemsku gdje je prva ušla u oslobođeni Amsterdam. Sudjelovala je i u snagama UN-a u Korejskom ratu. Trenutačno je raspoređena u Afganistanu.¹⁰

⁷ Naziv za međunarodni poredak nakon završetka Hladnog rata i raspada SSSR-a.

⁸ Poslana je i skupina inženjera koji su radili na čišćenju mina i popravljanju cesta u cijeloj Hrvatskoj i BiH, već po potrebi. O njima se u ovom radu neće govoriti.

⁹ Prema ocjeni M. Međimoreca u pogovoru knjizi Carol Off, takva vozila i toliki broj nisu bili svojstveni bataljunu koji ide u misiju održavanja mira (Off, 2006.).

¹⁰ Vidi PPCLI Website: www.ppcli.com

Treći bataljun pripremao se u kampu u Victoriji, u Britanskoj Kolumbiji. U kanadskoj je praksi sudjelovanja u ovakvim misijama uključivanje određenog broja rezervista u sastav. Tako se u bataljunu našlo 180 pripadnika rezervnog sastava koji su prolazili obuku jednaku kao i profesionalci. Nordick je na kraju poveo 120 rezervista. Rezervisti su bili iz cijele Kanade, prijavili su se dobrovoljno, a njihovi motivi bili su različiti. Svaki rezervist imao je motiv iz svojega dotadašnjeg života koji je presudio da se uputi u Hrvatsku (Nordick, 1999.).¹¹ U Hrvatskoj je, pogotovo nakon rata bilo tvrdnji da je veći broj kanadskih vojnika bio srpskog podrijetla¹². To zasada nije moguće utvrditi, ali po svemu sudeći taj broj nije bio tako velik. Osim toga, u kanadskoj vojsci običan vojnik ima vrlo malo utjecaja.

Nakon Britanske Kolumbije, vojnici 3PPCLI prebačeni su u Albertu gdje su prošli intenzivnu tromjesečnu obuku u mjestu Wainwright i osim standardnih vojnih vještina te posebno onih karakterističnih za mirovne misije, imali su i nastavu o povijesti i kulturi zemlje u koju idu. Priprema je posebno uključila zaštitu civila, po-tragu, spašavanje, pregovore, unutarnju sigurnost, patroliranje i nadzor te blokadu prometnica. Posebnu pomoć u tome davalo im je stanovništvo gradića Wainwright i Hardisty u Alberti koji su glumili Hrvate i Srbe (Nordick, 7.; Hewitt, 1998.). Posebno je u obuci posvećena pozornost pravilima uključenosti (*rules of engagement*) da bi se obučilo vojnike djelovanju u okvirima mandata UNPROFOR-a.

Listopada 1992. godine drugi bataljun (u daljnjem tekstu 2PPCLI) iz Winnipega obaviješten je da će zamijeniti 3PPCLI na proljeće. Profesionalni vojnici vježbali su u teškim zimskim uvjetima u Manitobi. Do siječnja su se pridružili rezervisti i bataljun je upućen u bazu Fort Ord u Kaliforniju na jednomjesečnu obuku. Zapovjednikom bataljuna imenovan je pukovnik Jim Calvin. Calvin je slovio za strogog i ambicioznog časnika. Već prvih dana priprema u Manitobi, udaljio je neke vojnike zbog agresivnosti i alkoholizma. Žarko je želio ostaviti dojam pred svojim zapovjednicima. Off ga opisuje kao malenog, nervoznog, taštog i agresivnog čovjeka. Kao zapovjednik, Calvin je ignorirao postojeće činove i cijenio agresivne vojnike (Off, 2006.). Cijenio je, primjerice, i davao ovlasti stanovitome kaplaru Dearingu bez obzira na njegov nizak čin. Novinarka Off kaplara Dearinga opisuje kao mišićavog momka koji voli prirodu i voli biti vojnik, ali mu je žao što je to tuđi rat. Jedino što je ikada čitao su kanadske ratne priče, a nije volio školu pa se čim je napunio dovoljno godina, pridružio vojsci (Off, 2006.). Objektivniji pogled na "karijeru" kaplara Dearinga naslućuje da se radilo o problematičnoj osobi koja je napustila školu (ili je izbačen) i otišla dobrovoljno u vojsku, vjerojatno ne imajući drugog izbora.

Ožujka 1993. godine Calvin je odabrao 875 ljudi. Njih 325 bili su profesionalni članovi, 165 je dovedeno iz drugih jedinica, a 385 bili su rezervisti. Dok se drugi bataljun pripremao u Kaliforniji stigle su vijesti iz Somalije gdje su kanadski vojnici

¹¹ Po svemu sudeći, vjerojatno je da je među rezervistima bilo vojnika hrvatskog i još češće srpskog podrijetla. Nije dostupan popis svih vojnika, a među dostupnim imenima (40 do 50) nema prezimena slavenskog korijena.

¹² Vidi *Slobodna Dalmacija*, 13. IX. 2007., str. 5.

nasmrt pretukli lokalnog dječaka i bili sumnjičeni i za druga kaznena djela¹³. Pritisak na Nordicka i Calvina se povećao i bilo je jasno da misija u Hrvatskoj mora proći bez skandala, odnosno da treba povratiti narušeni ugled u kanadskoj javnosti.

PREDODŽBA SUKOBA I ZARAĆENIH STRANA

Povijest Balkana vojnike nije previše zanimala, pogotovo što je bila prekomplikirana. Vojnici su bili najskloniji predodžbi da su zaraćene strane potpuno lude i jednako krive. Nastava povijesti u pripremama bila je kratka i pojednostavljena, a vojnici su je slabo pratili.

Časnici su u poznavanju povijesti i predodžbama o zaraćenim stranama bili određeniji. U povijesnim pregledima dominira Drugi svjetski rat u kojemu su Hrvati fašisti, a Srbi saveznici. Redovito se spominju ustaše (svi Hrvati) koji su bili najžešći saveznici Nijemaca. Barata se brojkama od 700 tisuća žrtava Jasenovca i 900 tisuća ubijenih Srba. Kao literatura o povijesnim događanjima, najčešće se navodi autor John Zametica (npr. Hague, 1995.). Zametica je bio akademski analitičar blizak britanskoj politici jer je uglavnom opravdavao njezine stavove. Smatra da je Tito oslabio Srbiju Ustavom iz 1974. godine (na tragu memoranduma SANU) i da je pobuna Albanaca i izrabljivanje Srba i Srbije uzrokovalo rast srpskog nacionalizma. Nova hrvatska vlast je, prema Zametici, jednaka onoj iz 1941. godine i neprijateljska prema Srbima koji su prisiljeni braniti se. Savezna vojska mora intervenirati da zaštiti Srbe od novog pokolja (Zametica, 1992.).

Brigadir Hague¹⁴ povijest Balkana tumači prema djelima Johna Zametice¹⁵ (Hague, str. 3-4) i rat u Hrvatskoj tumači na sljedeći način: "U Hrvatskoj je do rata živjelo 900 tisuća Srba¹⁶. Nakon dolaska HDZ-a na vlast izbačeni su iz Ustava¹⁷. Novu hrvatsku zastavu koristile su ustaše u Drugom svjetskom ratu¹⁸. U osam mjeseci ratovanja, Tuđman je shvatio da njegova vojska ne može zauzeti Krajinu silom. Zato je dogovorio prekid vatre, razmještanje snaga UN i ostavio svoje ciljeve za poslije" (Hague, str. 3-4). Očito je potpuno pogrešno tumačenje u svim rečenicama brigadir Hagaea. Nigdje se ne spominju Srbija, Milošević i JNA. Krajina se shvaća kao teritorijalno kompaktna jedinica u kojoj žive jedino Srbi, a Tuđmana se predstavlja

¹³ Vidi *New York Times*, 27. XI. 1994., "Torture by Army Peacekeepers in Somalia Shocks Canada".

¹⁴ Zamjenik zapovjednika Sektora od ožujka do rujna 1993. godine.

¹⁵ John (Jovan) Zametica, doktorirao je povijest na Cambridgeu i objavio nekoliko knjiga iz suvremene povijesti. Predavao je na Oxfordu i radio u Centru za strategijske studije u Londonu. Početkom rata u Bosni, promijenio je ime u Jovan i otišao na Pale gdje je postao savjetnik Radovana Karadžića za vanjsku politiku. Nakon rata branio je u javnosti Nikolu Koljevića i Radovana Karadžića i nijekao genocid u Srebrenici (*Nin*, 30.V.1997.). Sve do svog angažmana na Palama, slovio kao neovisni i ugledni stručnjak za Balkan, pogotovo u Velikoj Britaniji.

¹⁶ Prema popisu stanovništva iz 1991. u Hrvatskoj je živjelo 581 663 Srba.

¹⁷ Za raspravu o navodnom izbacivanju Srba iz Ustava vidi Žunec (2007.) str. 103-104.

¹⁸ Ne obazire se na promjene na hrvatskoj zastavi ni činjenicu da je ta zastava korištena i prije.

kao političara koji diktira dinamiku rata – koji je rat započeo s ciljem čišćenja Srba i koji instrumentalizira UN¹⁹.

Za Kanađane je Sektor Zapad nastao kao područje na kojemu bi trebalo štititi Srbe. Pukovnik Nordick ga shvaća kao "srpsko područje prije rata²⁰, a za vrijeme srpsko-hrvatskog rata, Srbi su protjerani iz njega. Ipak, Vanceov plan im je ostavio mali džep uz rijeku Savu. Sektor je formiran da bi se zaštitili Srbi i pomoglo da se vrate u svoja sela" (Nordick, 17). Nordick dalje piše sa simpatijama o hrabrim, mladim Srbima koji piju šljivovicu. "Simpatizirao sam ih, bili su manjina²¹ koja je protjerana sa svoga teritorija, žrtve etničkog čišćenja. Rat je završio, a oni su se našli izvan svoje kuće, i nisu se mogli vratiti bez straha od uhićenja i progona..." (Nordick, 18).

Nakon dolaska u Hrvatsku vojnici su se brzo razočarali. Hrvatska nije bila egzotična zemlja gdje je pogled na uniformu značio obožavanje. Dočekani su s određenom sumnjom i doživljavani smetnjom. Kanađani su sami uočavali kako ih zaraćene strane shvaćaju. Srbi kao jedinice koje će ih štititi od Hrvata, a Hrvati kao jedinice koje će im pomoći u povratku suvereniteta. Dio vojnika nosio je uspomenu na mirni i sunčani Cipar gdje su uživali u grčkim i turskim specijalitetima i osmjesima lokalnih djevojaka te se vratili u Kanadu bez stresa i sa zarađenim dnevnicama. Dio vojnika je služio i u Kuvajtu gdje ih je stanovništvo dočekalo kao osloboditelje. Jedan vojnik piše svojoj majci: "U Kuvajtu, bio sam umoran od rukovanja s domaćinima, ljudi su tamo razumjeli da smo im došli pomoći. U Hrvatskoj, dok se vozimo ljudi uz cestu pokazuju nam srednji prst, ne vjeruju nam i vide nas kao jednu vrstu nevolje..." (Isfield, str. 2).

Razočaranje i prezir, pogotovo prema Hrvatima, s vremenom je kod vojnika raslo. Neimenovana vojnkinja piše: "Hrvati bacaju bombe jer nemaju ništa drugo za raditi...trebamo otići iz ove zemlje i pustiti ih da se pobiju do kraja, neka izvrše genocid, onda će im srce biti na mjestu" (preuzeto iz: Thorner i ostali, 2003., str. 533). Većinom stavova o lokalnim akterima dominiraju predrasude. Hague piše da za Slavene nije sramotno lagati i zaključuje: "većina domorodaca nisu racionalni igrači i neće nikada prihvatiti naše prijedloge za dugoročan mir, oni jedino razumiju poziciju sile i respektiraju je" (Hague, 14).

¹⁹ O Vanceovu planu i mirovnom posredovanju UN vidi: Gow, 1997., Silber i Little, 1996., Filipović, 2008.

²⁰ Srbi su 1991. godine činili 30,3% stanovništva u općini Daruvar, 28,9% u općini Grubišno Polje, 18,4% u općini Nova Gradiška, 21,2% u općini Novska, 38,4% u Pakracu. S obzirom na znatnu prisutnost drugih manjinskih naroda (Čeha, Slovaka, Talijana, Rusina, Mađara) Srbi su u općinama Pakrac i Daruvar imali relativnu većinu. Međutim, treba napomenuti da su pripadnici etničkih manjina sudjelovali u obrani Hrvatske i također bili žrtve progona na teritoriju pod nadzorom pobunjenika.

²¹ Ovdje ih naziva manjinom mada nekoliko rečenica prije toga Sektor Zapad proglašava srpskim područjem.

STANJE U SEKTORU

Sektor Zapad bio je jedan od četiri UNPA sektora u Hrvatskoj. Nastao je Vanceovim planom mirovne operacije UN-a u Hrvatskoj. Obuhvaćao je prostor Zapadne Slavonije koji je bio obuhvaćen ratom i po mnogočemu specifičan. Bio je jedini Sektor u kojemu su Hrvati kontrolirali dio teritorija²² i u kojemu nije bilo ružičastih zona. Crta razdvajanja bila je samo djelomično jasna, a Pakrac je bio podijeljen grad. Kako je Vanceov plan načinjen prije hrvatske ofenzive, najsjeverniji dio Sektora (Grubišno Polje) bio je pod hrvatskim nadzorom.

Dio autoceste kod Okučana ostao je pod srpskim nadzorom i tu se očekivao najveći hrvatski pritisak.

U Grubišno Polje razmjestio se argentinski bataljun. Na autocesti su se razmjestili jordanski (zapadno) i nepalski (istočno) bataljun. Nepalski bataljun dobio je tešku zadaću kontrole mosta u Staroj Gradiški, jedinoj poveznici tog dijela srpske paradržave s BiH, Srbijom i Kninom. Kanadski bataljun za sjedište je dobio Daruvar, a aktivnosti su mu bile na 42 km dugoj crti razdvajanja kod Pakraca, Lipika i okolice. Na taj način CANBAT je dobio vjerojatno najteži zadatak unutar cijelog UNPROFOR-a (Managing arms, UN, 1996.), a koji su kanadski časnici rado prihvatili vidjevši priliku za isticanje.

Vojnici CANBAT-a su bili dobro obučeni i opremljeni, znatno bolje nego ostali bataljuni UNPROFOR-a i bolje nego lokalna TO i HV. Također, sustav zapovijedanja i organizacije bio je na nivou modernih zapadnih vojski. UN-ov sustav koordinacije, opskrbe, komunikacije bio je dosta loš i Kanađani su tu svojim sredstvima i znanjem pomagali ostalim trima bataljunima u Sektoru. CANBAT je bio pod zapovjedništvom UNPROFORA, ali zadržali su pravo konzultacije s Glavnim stožerom u Ottawi, a to je posebno vrijedilo za civilno osoblje (Hewitt, 1998.). Sam general Nambiar znao je da su Kanađani jedna od rijetkih kompetentnih postrojbi pa ju je stavio na mjesto kroz koje je išla crta razdvajanja i na kojem se očekivao prvi hrvatski napad. Zapovjednik Sektora bio je odlučan i sposoban argentinski general Carlos Maria Zabala koji je u svojim planovima da izvrši zadaću danu mandatom vidio CANBAT kao snage na koje se može osloniti.

Četiri bataljuna u Sektoru Zapad umnogome su se razlikovala. Jordanski i nepalski bataljuni bili su opremljeni oružjem koje im je dao UN. To je rezultiralo time da su imali samo lako pješačko naoružanje. Komunikacije su im bile slabe, časnički kadar bio je slabije obrazovan i nezainteresiran. Slabo ili nikako su govorili engleski i komunikacija s Kanađanima bila je teška (Hewitt, 1998.). Jordancima su trebali tjedni

²² Srbi su uz pomoć JNA u ljeto i ranu jesen 1991. godine prodrli duboko prema Podravini, ovladali Bilogorom i zaprijetili podravskoj cesti, jedinoj preostaloj komunikaciji Zagreba i istočne Slavonije. Početkom listopada uočeno je da su snage JNA u tom području slabije i demoralizirane te je 25. listopada započela operacija "Orkan" koju je vodio general Anton Tus. Bila je to prva uspješna hrvatska ofenzivna akcija u ratu kojom su Srbi istjerani s Bilogore, odbačeni od Virovitice, Grubišnog Polja i Daruvara do obronaka Pšunja. Oslobođen je Lipik. Akcija je prekinuta 2.1.1992. zbog potpisanog primirja. Vidi Žunec, 1998.

da izvrše bilo kakvu zadaću, a Nepalci su bili pothranjeni, slabo odjeveni i šverceri na mostu u Staroj Gradiški su lako izlazili s njima na kraj (Off, 2006.).

CANBAT je imao najbolju logistiku i medicinsku službu i radili su za cijeli sektor. Sve je to ojačalo ugled Kanađana u UN-u. Iz Kanade su stigli brojni stručnjaci i donijeli opremu. S vremenom su uredili vojarnu Polom gdje im je bilo sjedište. Tako je bivša vojarna JNA imala čak i 220/110 naponski sustav. Životni uvjeti časnika bili su vrlo dobri dok su uvjeti vojnika bili dosta loši, pogotovo u početku. Vojnici su radili u smjenama po 12 sati, a smjena je trajala sedam dana. Oprema vojnika, kao i oklopna vozila bila je uglavnom proizvedena sedamdesetih godina. Iz izvješća se vidi da se eventualni protivnik vidi isključivo u HV-u i kako je s vremenom HV jačao, osjećala se nesigurnost Kanađana zbog gubitka prvenstva u naoružanju. S vremenom je novaca očito manjkalo: kada je 2PPCLI, zamijenio 3PPCLI ovi su im predali svoje plave jakne i šljemove (Hewitt, 1998.).

Početak lipnja započela je demilitarizacija Sektora prema planu generala Zabale. Plan je predviđao povlačenje svog teškog naoružanja 30 km od crte razdvajanja, raspuštanje svih paravojnih jedinica, povlačenje regularnih postrojbi 5 km od crte razdvajanja i čišćenje minskih polja. HV je povukao oružje 30 km, dok pobunjeničke vođe to nisu željeli, a zbog male dubine prostora nisu ni mogli. Zato je teško oružje stavljeno u dva skladišta po sustavu dvostrukog ključa. Jedno skladište nalazilo se pored Pakraca u kanadskoj zoni, a drugo u Staroj Gradiški u nepalskoj zoni. Miličija Krajine zadržala je jedan ključ skladišta i imala pravo pristupa radi održavanja oružja. Unutar Sektora raspuštene su sve vojne formacije. U stvarnosti je to značilo da je policija preuzela ulogu vojske. Hrvatska policija smjela je zadržati samo lako naoružanje i s njim kontrolirati crtu razdvajanja što je bilo vrlo teško. Časnici UNPROFOR-a pišu da su stanice hrvatske policije bila polutajna skladišta oružja, a hrvatski policajci zapravo vojnici specijalnih postrojbi i obavještajni časnici (Nordick, 13, Hague, 16).

Nakon mjesec dana sektor je proglašen demilitariziranim i postao primjer uspješne provedbe Vanceova plana.

DJELOVANJE 3. BATALJUNA

Početak listopada 1992. godine 3PPCLI preuzeo je položaje. Brojao je 876 ljudi i bio organiziran kao mehanizirani pješački bataljun. Imao je i časnike za vezu, odjel za odnose s javnošću, obavještajne časnike i znatan broj vrlo dobro obučanih inženjera. Stiglo je i administrativno osoblje. Pored Daruvara, preuređena je vojarna Polom u kojoj je bio smješten dio vojnika i zapovjedništvo. U Pakracu, Lipiku, Tornju i Novome Selu (Španovici) također su se smjestili logističari koji su se brinuli o opskrbi vojnika na sedam nadzornih točaka crte razdvajanja. Dio vojnika smjestio se u Pakracu u samu bolnicu, poprište žestokih borbi. Sjeveroistočni dio grada, koji je ujedno bio i najopasniji, ostao je bez nadzora.

3PPCLI je imao veći broj oklopnih vozila naoružanih suvremenim oružjem NATO standarda: različite vrste pješačkog oružja, minobacača, protutenkovskog oružja, mina, granata... Posebno korisnom pokazala se suvremena oprema za noćno izviđanje koja je omogućila uspješan nadzor područja koje je slabo vidljivo u dugim noćima u zimskom razdoblju. Vojnici su imali na raspolaganju posebne naočale za kretanje po noći, suvremenu komunikacijsku opremu i bili su najbolje opremljen bataljun u Sektoru, bolje opremljen i od zaraćenih strana (Hewitt, 1998.). U Hrvatskoj su bili najbolje naoružan bataljun, u sastavu UNPROFOR-a jedino je britanski bataljun u BiH bio bolje i suvremenije opremljen. Međutim, ponekad se činilo i da je to premalo.

Nordick je podijelio kanadsku zonu u tri dijela u A, B i C s naglascima na Pakrac, Lipik i dragovičku cestu. Vojnici su raspoređeni uz crtu razdvajanja. Zapovjedništvo, civilno osoblje, logistiku i administraciju, kao i jedan rezervni dio vojnika, smjestio je u vojarnu Polom, bivšu vojarnu JNA oko koje su se u jesen 1991. godine vodile teške borbe. Nešto sjevernije od crte razdvajanja, vojarna je bila dovoljno velika, prema Nordicku, da u slučaju eskalacije borbenih djelovanja može postati veliko zaštićeno područje (Nordick, 9).

Pukovnik Nordick razoružanje i cjelokupnu misiju doživljavao je i kao svoju osobnu stvar. Iznimno se trudio nametnuti sebe i Kanađane kao bitne čimbenike unutar UNPROFOR-a i među zaraćenim stranama (Esprit de Corps, X. 1992.). Organizirane su pokretne nadzorne točke zajedno s hrvatskom policijom koje su trebale spriječiti gotovo svakodnevno prelaženje linije razdvajanja radi provokacija ili pljačke. Nakon što je Sektor demilitariziran, pokrenute su *peacebuilding*²³ aktivnosti po zamislima generala Zabale i civilnog povjerenika Fishera²⁴. Zabala je očito imao povjerenja u Kanađane: u listopadu 1992. godine, zbog sankcija međunarodne zajednice prema bosanskohercegovačkim Srbima, lokalni Srbi su otjerali vojnike nepalskog bataljuna s mosta u Staroj Gradiški i zatvorili ga za izlaz izbjeglica iz Bosne (Hrvata i Bošnjaka) i dotok humanitarne pomoći za BiH, istovremeno omogućujući dotok oružja u Sektor Zapad. Zabala je odlučnom akcijom Kanađana i Argentinaca zauzeo most i zatvorio ga za sav promet. To je prisililo Srbe da vrate most pod kontrolu nepalskog bataljuna.

Aktivnosti izgradnje mira uključivale su posjete obitelji, pratnju izbjeglica da vide svoj porušeni dom, organizaciju i zaštitu poljoprivrednih radova te suradnju s nevladinim udrugama i lokalnim vlastima oko izgradnje mira. Hrvatska strana žalila se da se programi pomoći uglavnom odnose na Srbe. Ipak, bilo je za to praktičnih razloga. Hrvatska policija uglavnom je surađivala i zajedno s UNPROFOR-om osiguravala posjete, dok na okupiranom području UNPROFOR nije mogao sa sigurnošću računati na suradnju lokalne policije. Uspostavljena je nadzorna točka kod Pakraca gdje su se mogli sresti razdvojeni članovi obitelji, rođaci i prijatelji. 3PPCLI se trudio da na susretima nema vojske ni policije, ali bilo je tu i špijuniranja, provokacija i šverca (*Pakrački list*, 5. XI. 1992.). Incidenata je bilo mnogo. Primjerice, 19. studenoga

²³ *Peacebuilding* u rječniku UN-a označava aktivnosti izgradnje mira.

²⁴ Gerald Fisher je uživao solidno povjerenje i njegova uloga ocjenjivana je pozitivnom (*Pakrački list*).

povjerenik hrvatske Vlade za Pakrac Vladimir Delač prosvjedovao je kod generala Zabale jer su vojnici 3PPCLI skupinu od 400 Srba koji su obilazili Vladikin dvor štitili dok su vrijeđali okupljene Hrvate (PL 19. XI. 1992.). Zabala je smatrao da su sve uvrede bile obostrane i nije se obazirao na prosvjede.

Prema pisanju *Pakračkog lista*, može se zaključiti da je barem prvih godinu dana prema UNPROFOR-u vladalo pozitivno raspoloženje, bez obzira na sitne incidente u gradu i po kafićima. Stanje javne sigurnosti u Pakracu i Lipiku bilo je katastrofalno. Ratom se višestruko povećao broj kaznenih djela i policija je uz stanje ni rata ni mira bila u vrlo teškoj situaciji. Ipak, načelnik pakračke policije Nikola Ivkanec istaknuo je 4. studenoga da se od dolaska 3PPCLI poboljšalo sigurnosno stanje jer doslovno primjenjuju Vanceov plan (PL, 4. XI. 1992.) i da hrvatska policija podupire njihov način rada.

Najveći sigurnosni problem bila je tzv. dragovička cesta od Pakraca preko Španovice²⁵ do Požege, posebno kod sela Kusonje. Bila je to vrlo važna prometna veza, a prolazila je samom crtom razdvajanja uz obronke Psunja, odnosno ničijom zemljom, a CANBAT je nastojao osigurati nesmetan promet. Nadzornu točku na toj cesti Kanađani su nazvali *Whiskey Charlie Nine*. Napadi su bili česti s poginulima i ranjenima.

Nordick tvrdi da je zaista sve pokušavao da se izbjeglice vrate, ali da nije nalazio razumijevanje i potporu lokalnih vlasti. Unutar aktivnosti izgradnje mira pokrenuti su pregovori s lokalnim predstavnicima o povratku izbjeglica, komunalnim pitanjima, uključivanju struje. U pregovorima su sudjelovali general Zabala i civilni povjerenik Fisher, ali dugo vremena bez rezultata²⁶. Nordick piše: "Obuzima me srdžba, bijes, frustracija i osjećaj bespomoćnosti. Kao Kanađanin, zapadnjak i praktični katolik bilo mi je teško razumjeti potpunu bešćutnost i zadrtnost lokalnih vođa, njihovu nebrigu za ljudske živote i imovinu koju su stvarale generacije. Oni nisu imali ni osjećaja krivnje i srama, a sve su pravdali nekim davnim povijesnim događajima... Pregovori su bili kao tortura jer je prošlost bila najvažnija²⁷..." (Nordick, 21). Hague navodi da su pregovori zaista bili vrlo mučni, tim više što časnici nisu imali iskustva u vođenju pregovora. "Svaki sastanak započinjao je uvodnim govorom dviju strana i to bi trajalo i po pola sata, a najčešće su to bile povijesne perspektive sukoba iznošene s mnogo emocija" (Hague, 15).

²⁵ Španovica je selo koje nosi teško breme prošlosti. U Drugom svjetskom ratu selo je bilo snažno ustaško uporište. Nakon rata, partizanske jedinice potpuno su uništile selo i pobijale stanovnike. Naseljeno je novo, pretežno srpsko stanovništvo i promijenjeno ime sela u Novo Selo. Vidi Erjavec, 1992.

²⁶ Kada bi posredovanje UNPROFOR-a urodilo plodom i sporazum bio postignut, kao na primjer Daruvarski sporazum od 18. veljače 1993. godine, trajao bi do "prvog mraka". Vidi Barić, 2005.

²⁷ Nordick je nakon povratka u Kanadu završio na liječenju od prevelikog stresa i kronične glavobolje.

Božićne napetosti

Kako se 1992. bližila kraju, stanje je suprotno očekivanjima postajalo sve gore. Hrvatske vlasti su pomalo počele gubiti strpljenje. I lokalni Srbi su se držali neprijateljski prema UNPROFOR-u, pogotovo nakon uvođenja sankcija UN-a Republici Srpskoj. Odbijali su bilo kakvu suradnju i programe izgradnje mira. UNPROFOR je postao smetnja zbog kontrole "mosta života" u Staroj Gradiški, kako su ga Srbi nazvali. Smatrali su da je UN neprijatelj srpskog naroda i da kontrola tako bitnog objekta škodi srpskoj strani.

Na Božić 1992. godine dva hrvatska policajca su zarobljena, pretučena i ostavljena u šumi. Hrvatska strana zahtijevala je da CANBAT poduzme istragu i kazni krivce. Nakon istrage, Kanađani su zaključili da su Hrvati sami izmislili incident da izvrše pritisak na CANBAT. Kako god da je bilo, pritisak se povećavao. Načelnik PP Pakrac bio je Nikola Ivkanec, prema svim izvorima izrazito sposoban čovjek²⁸ koji je davao UNPROFOR-u šansu i polagao stanovite nade u njih. Međutim, Kanađani nisu nikoga od Hrvata i Srba doživljavali kao sposobne i normalne. Zanimljivo je istaknuti da je argentinski bataljun, koji je zamijenio Kanađane nakon njihova prelaska u Sektor Jug, odlikovao načelnika Ivkaneca za dobru suradnju u provođenju zadaća UNPROFOR-a.

Na pravoslavni Božić, 7. siječnja 1993. godine, stanoviti major Mladen Babić – Mlađo nakon pijanstva je za okladu prešao crtu razdvajanja da bi dotaknuo Vladikin dvor koji se nalazio samo 60 metara na hrvatskoj strani crte razdvajanja. Uspio je, ali dok se vraćao, zarobili su ga pripadnici hrvatske policije pred očima vojnika CANBATA. Odveden je u policijsku stanicu gdje je utvrđeno da je Babić obavještajni časnik nemalog značaja. Iz tog ga je razloga hrvatska strana željela zadržati, dobro ispitati i razmijeniti za jednako značajnu osobu²⁹ (Ivkanec, 2006., *PL*, 23. I. 1993.). Duž crte razdvajanja srpska strana odmah je počela vojno djelovanje. Sa srpske strane nadzorne točke u Pakracu počela se skupljati gomila koja je vrijeđala pripadnike CANBATA i prijetila da će prijeći crtu. Zapovjednik C područja sektora bojnika Morneault odmah je pozvao pojačanje, da bi spriječio provalu gomile sa srpske strane i tražilo se na sve načine da se Babić zadrži unutar UNPA sektora jer su ga hrvatske vlasti namjeravale prebaciti u Bjelovar. Kanađani su naoružani dugim cijevima i s nekoliko oklopnih vozila okružili stanicu da spriječe pokušaj spašavanja Babića, odnosno da spriječe njegovo odvođenje u Bjelovar.

Nordick piše: "... noć je bila duga, hladna i opasna, a gomila na srpskoj strani se povećavala i bila sve agresivnija. Bojnik Morneault i ja pregovarali smo s njihovim

²⁸ Nakon rata, Ivkanec, koji se kasnije istaknuo i u akciji Bljesak, dobio je brojna priznanja. Između ostaloga, dobitnik je nagrade HHO "Miko Tripalo" za promicanje ljudskih prava i bio je kandidiran za nagradu SAD-a i EU-a za razvoj demokracije (*Jutarnji list*, 26.V.2005.). Čak i ratni neprijatelj, Veljko Džakula odaje priznanje Ivkanecu kao policajcu i čovjeku (*Slobodna Dalmacija*, 18.IX.2004.)

²⁹ Prije svega mislilo se na poznatog liječnika Ivana Šretera, koji je zarobljen, odveden u logor i od tada mu se gubi svaki trag. CANBAT nije posebno pridavao važnosti nestalima (vidi Ivkanec, 2006., *Vjesnik*, 11.VI. 2004.).

vođama koji su zahtijevali da Babića hitno pustimo ili će napasti i Hrvate i nas'' (Nordick, 22). Nordick je Srbima obećao da Babić neće napustiti UNPA sektor, ali da ne prijete UN-u. U međuvremenu Srbi su počeli sporadično pucati po Kanađanima. Uništeno je jedno vozilo i dva vojnika su lakše ranjena. Događaj se na kraju lako raspleo kad se uključila Vlada iz Zagreba. Babić je ostao u pritvoru nekoliko dana i onda je razmijenjen. Držanje 3PPCLI kroz njihove naočale bilo je vrlo dobro: stali su odlučno kao kordon između dviju strana i tražili rješenje. Nisu odstupili bez obzira na pritiske, napade pa čak i dva ranjena vojnika. S hrvatskog stajališta, njihovo držanje bilo je gotovo skandalozno jer su legalnim vlastima onemogućavali posao.

U vrijeme incidenta s pijanim Babićem, u području se nalazio i CANBAT II. pa je Nordick tražio njihovu pomoć. CANBAT II. bio je predviđen kao dio UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu, za banjalučko područje. Međutim, Srbi ih nisu pustili u Banju Luku i cijeli bataljun čekao je tri mjeseca u Hrvatskoj. Uspostavljen je kamp za CANBAT II. i logistika u Daruvaru na sebe je preuzela i njihove potrebe. CANBAT II. asistirao je pri tada učestalim operacijama u Sektoru. Preuzeli su nadzorne točke dok su vojnici 3PPCLI provodili druge zadaće. Znakovito da je dodatna nazočnost kanadskih vojnika definitivno onemogućavala napad HV-a na Sektor dok je banjalučki kraj potpuno etnički očišćen od Hrvata i Bošnjaka.

Operacije *Round Up*, *Backstop* i daljnje napetosti

Nakon hrvatskih pritisaka i tvrdnji da Srbi skrivaju još mnogo oružja, a pogotovo nakon niza napada na vojnike UNPROFOR-a, 18. siječnja Nordick je pokrenuo akciju *Round Up* u kojoj je dnevno pretraženo 15 do 25 sumnjivih lokacija. Zaplijenjena je znatna količina oružja. Opremom za noćno izviđanje 3PPCLI je relativno lako otkrio skriveno oružje. U potrazi je kao promatrač sudjelovala i lokalna policija RSK koja je, koliko je mogla, opstruirala akciju. Neposredan povod akciji bila je pucnjava Srba po jednom oklopnom vozilu. Protesti gomile na srpskoj strani prisilili su Nordicka da obustavi akciju. Dio zaplijenjenog oružja uskladišten je, a dio uništen (Hewitt, Nordick). Akcija je dovela CANBAT u teški sukob sa Srbima, ali su ipak bili zadovoljni. Hrvatska strana nije imala posebno veliku vjeru u učinkovitost akcije i smatrala je da UNPROFOR samo pokušava ojačati kredibilitet kod Hrvata. Ipak, Kanađani su se akcijom definitivno potvrdili kao najodlučniji bataljun UNPROFOR-a, ojačali su ugled mirovnih snaga, a posebno Kanade unutar njih. Obavještajna izvješća nagovještavala su skori napad HV-a na Sektor te se pokušalo dati do znanja da je UNPROFOR odlučan provoditi Vanceov plan.

Kako se očekivalo da će HV prvo napasti Sektor Zapad radi stavljanja pod nadzor autoceste, a i s obzirom na činjenicu da je Sektor bio izoliran od ostatka RSK te u lošoj strateškoj poziciji, Kanađani su u suradnji sa Zabalom izradili plan akcije *Backstop*, plan koji je predviđao obranu Sektora kada i ukoliko dođe do napada HV-a.

Plan je predviđao da se na istočnu i zapadnu stranu autoputa, prema Novskoj i Novoj Gradišci, od kud bi trebao doći napad HV-a, ukopaju vojnici i dopreme oklopna vozila. Predviđeno je da se koristi lako oružje, antitenkovsko i protuavionsko.

Trebalo bi održati položaje dovoljno dugo da Srbi uzmu svoje oružje iz skladišta i da se štiti povlačenje jordanskog i nepalskog bataljuna. Nakon toga povukao bi se CANBAT i svoje položaje prepustio Srbima (Nordick 17-18, Hague, 23-25).

Plan bi pokazao odlučnost UNPROFOR-a, ojačao ugled UN-a, a posebno Kanađana. Nije posebno skrivan i trudilo se da Hrvati za njega saznaju i navodnu odlučnost Kanađana. Radilo se očito o strategiji odvratanja onih koji su željeli izmijeniti *status quo*. Pitanje je bi li Kanađani zaista bili spremni pružiti otpor HV-u? Operacija je imala previše nedostataka. Bilo je malo vjerojatno da bi u slučaju napada jedan bataljun od 800 vojnika sumnjive motivacije, bez obzira na opremu, mogao značajnije zadržati napad nekoliko brigada. I sam brigadir Hague, ističe da je ostalo nejasno kako će se i kamo CANBAT povlačiti kroz zemlju protiv čije je vojske upravo ratovao i što bi to značilo za postrojbe UN-a u cijeloj zemlji i središte UNPROFOR-a u Zagrebu (Hague, 23-25). Hague tumači legitimitet eventualne akcije činjenicom da Vanceov plan daje UNPROFOR-u mogućnost da upotrijebi oružje da bi spriječio ulazak vojne sile u UNPA područje. Potpis Hrvatske s Vanceova plana tada nije povučen i mandat UNPROFOR-a bio je i dalje na snazi. Hrvatska strana smatrala je plan operacije *Backstop* skandaloznim bez obzira na Vanceov plan. Kako druge odredbe nisu ispunjene (primjerice, povratak prognanika) ozbiljno se zamjerala takva pretjerana revnost UNPROFOR-a u slučaju kada treba štiti Srbe.

HV je 22. siječnja 1993. godine u Sektoru Jug napao strateški važno područje oko Maslenice i kroz nekoliko dana uspostavio nadzor nad tim dijelom teritorija. Bila je to vrlo značajna pobjeda HV-a koja je prilično narušila moral pobunjenih Srba. U RSK je situacija eksplodirala, proglašena je mobilizacija i masovno je počelo provaljivanje u skladišta gdje je bilo spremljeno teško oružje.

Na dan napada na Maslenicu CANBAT je dobio zapovijed iz stožera UNPROFOR-a u Zagrebu da se hitno pripremi da dio njegovih snaga prijeđe u Sektor Jug. Pripreme su već započele, ali su se pojavile indikacije da HV sprema napad i na Sektor Zapad, pa je odlučeno da Kanađani ipak ostanu. Pripadnici 3PPCLI su zauzeli položaje predviđene operacijom *Backstop*. Pripremljen je eksploziv da se uništi most na Savi kod Stare Gradiške da bi se spriječio dolazak vojske bosanskohercegovačkih Srba. Odlučnošću generala Zabala i civilnog povjerenika Fishera spriječeno je provaljivanje u skladišta oružja. Zabala je vještima manevrima svog argentinskog bataljuna djelovao na vojnom, a Fisher na civilnom planu i Srbi su na neki način "odgovoreni" od provaljivanja u skladišta.

Nakon akcije kod Maslenice sigurnosno stanje se potpuno i nepovratno pogoršalo. Pojačalo se djelovanje pobunjenika na dragovičkoj cesti. CANBAT je pojačao nadzor nad cestom, zamijećene su manje grupe pripadnika paravojske po noći koje bi se u zoru vraćale. Iako se još uvijek govorilo o aktivnostima izgradnje mira one su bile sve manje izgledne. Boravak 3PPCLI bližio se kraju. U šest mjeseci boravka, zabilježio je nekih 300 oružanih incidenta, ali nijedan pripadnik nije smrtno stradao (Nordick, 29).

U Pakracu je 9. ožujka 1993. godine održana svečanost na kojoj su dodijeljene medalje vojnicima i proglašena neka promaknuća. Između ostaloga, svečanosti su

nazočili general Wahlgren, tadašnji zapovjednik UNPROFOR-a, kuma brigade, prva nećakinja princeze Patricije, barunica Mountbatten od Burme i zapovjednik cijele brigade general Pitts (*UNPROFOR magazine*, travanj 1993.). U šest mjeseci boravka u vojarni Polom 3PPCLI su posjetili kanadski ministar obrane, načelnik Glavnog stožera, nacionalni koordinator za mirovne misije, velik broj civilnog vojnog osoblja, visoki časnici, studenti vojne akademije, preživjeli ratni veterani i velik broj novinara.

Aktivnosti 2PPCLI

Na čelu s pukovnikom Calvinom 2PPCLI konačno je preuzeo dužnost u vojarni Polom 4. travnja 1993. godine. Ubrzo su doživjeli hladan tuš: dva dana kasnije, oklopno vozilo s dva vojnika i bojnikom Gregom Burtonom sletjelo je s ceste i naletjelo na protutenkovsku minu. Čudom, svi su bili samo lakše ranjeni. Nekoliko dana poslije, 12. travnja na dragovičkoj cesti opljačkana je zagrebačka obitelj, 400 metara od nadzorne točke *Charlie* (*PL*, 22. IV. 1993.). Gnjev hrvatske policije bio je velik, a vojnici su tvrdili da ništa nisu vidjeli. Od početka, 2PPCLI se slabije snalazila na terenu nego njegovi prethodnici, stanje je bilo sve napetije, a lokalno stanovništvo sve više neprijateljsko. Svaki postupak UNPROFOR-a izazivao je bijes. Bitan razlog sve veće dezorganizacije bio je odlazak generala Zabale.

Calvin je bio željan akcije i priznanja. Nagovarao je vojnike da slobodno uzvrate vatru bude li potrebno (Off, 2006.). Naredio je iskopavanje rovova i opsežne pripreme za obranu UNPA zone. Dok je 3PPCLI inzistirao da zaraćene strane znaju kuda se vojnici CANBATA kreću i o tome ih obavještavali, 2PPCLI odlučio je ukinuti tu praksu te počeo kriti rute kretanja. Calvin je smatrao da će tako osnažiti nadzor nad crtom razdvajanja, spriječiti kršenje prekida vatre i prelaske linija.

U rutinskoj smjeni nakon godinu dana na mjesto generala Zabale došao je jordanski general Shabshough i time se pogoršalo ionako napeto stanje u Sektoru. Tijekom proljeća, čak i umjereni *Pakrački list* počeo je kritizirati UNPROFOR. Jedino što je jordanski general želio bilo je da se njegov mandat završi što bezbolnije. To je dovelo do različitih strategija četiriju bataljuna. Primjerice, general Shabshough ubrzo je popustio stalnim srpskim pritiscima oko nadzora mosta na Savi. Tako je izbjegao konfrontaciju sa Srbima, ali nanio štetu kredibilitetu UNPROFOR-a. Svima je znatno pao moral i situacija se pogoršavala. Kod Kanađana se pojavilo pitanje komu biti lojalan. Također se nakon odlaska generala Zabale povećao strah Srba da ih UNPROFOR neće štiti i da treba tražiti druga rješenja (Hague, 7-8).

Zbog učestalih hrvatskih pritužbi o prelascima crte razdvajanja pripadnika para-vojske Kanađani su odlučili pokrenuti akciju *Spider Web*. Poslali su dobro opremljene desetine vojnika na sva mjesta kojima se navodna srpska gerila mogla kretati. U deset dana i noći akcije nije zabilježen nijedan pokret Srba, ni Hrvata. Zapovjedništvo je optužilo hrvatsku stranu da su izmislili incidente i tako nastavljali vršiti pritisak na UNPROFOR. Nakon deset dana neuspjele akcije *Spider Web*, Hrvati su ponovno počeli izvještavati o srpskoj gerili. Ipak, zbog stalnih terorističkih napada može se

zaključiti da je srpska gerila postojala, bila dobro obaviještena o akciji UNPROFOR-a i za trajanja akcije *Spider Web*, obustavila djelovanje (Hewitt, 1998.).

Međutim, čak i da su gerilci bili uhvaćeni i zarobljeni, prema proceduri UNPROFOR-a nakon uhićenja morali su biti prosljeđeni svojim vlastima. Tako je u slučajevima kada bi netko bio uhvaćen, poslan svojem zapovjedništvu i naravno pušten kući. Frustriran time i u želji da se riješi gerile, pukovnik Calvin osmislio je da se uhvaćene pripadnike gerile preda suprotnim vlastima pod nadzorom civilne policije UNPROFOR-a. Calvin se čvrsto trudio odrediti uvjete pod kojima će zarobljeni gerilci biti predani suprotnoj strani. U Hrvatskoj je takva praksa izazivala popriličan gnjev. Hrvatska je bila priznata država, članica UN-a i bilo je zaista nejasno po kojim osnovama pukovnik Calvin misli predavati hrvatske vojnike ili policajce pobunjeničkim vlastima. U RSK takva praksa UNPROFOR-a još je više obeshrabrivala i pojačavala stanje psihoze i straha. Uhićenja je trebala nadgledati Civilna policija UNPROFOR-a koja nije ulijevala preveliko povjerenje. Čvrsto su se držali radnog vremena od 8 do 15 sati i izvan njega nisu htjeli čuti ni za kakvu zadaću. Calvin je bio bijesan i ogorčen, pogotovo nakon što su u lipnju hrvatski policajci u Španovici preuzeli zarobljene gerilce bez nazočnosti Civilne policije UN-a jer ih je Calvin satima tražio po Daruvaru (Hewitt, 1998.).

Tijekom lipnja 1993. u Sektoru Jug nastale su nove napetosti prilikom otvaranja pontonskog mosta preko Maslenice. Potpisan je i sporazum hrvatske i srpske strane u Erdutu koji je trebao regulirati stanje na Maslenici i ružičastim zonama u zaleđu Zadra. Kenijski bataljun u Sektoru Jug bio je potpuno neupotrebljiv. Zapovjednik UNPROFOR-a, general Cot, znajući da su Kanađani ipak kakav-takav odlučan bataljun u tada već propaloj misiji UNPROFOR-a, zabrinut za svoje francuske vojnike u Sektoru Jug i imajući pred sobom obavještajna izvješća odlučio je premjestiti CANBAT u Sektor Jug (Off, 2005.) i s time je sredinom srpnja upoznao Calvina.

Tijekom ljeta pokrenut je popravak dragovičke ceste kod Kusionja. CANBAT je trebao osiguravati radove i čistiti mine uz cestu. Kod hrvatskih vlasti i stanovništva ZPPCLI izazivao je bijes više nego podsmijeh, koji je bio namijenjen pripadnicima azijskih i afričkih bataljuna. Povjerenja u njih više nije bilo. Kada su krajem srpnja imali vojnu vježbu, morali su biti prekinuti radovi na dragovičkoj cesti što je pojačalo ionako veliku napetost. Kod Kusionja je 5. kolovoza izvršen napad na patrolu hrvatske policije pri čemu su četiri policajca poginula, a četiri su ranjena. Više od 100 vojnika uz pomoć helikoptera tražilo je napadače, pozvani su i Jordanci, ali uspjeha nije bilo.

Početak rujna, pukovnik Calvin poveo je svoje vojnike 500 km dalje u Sektor Jug gdje će vrlo brzo izazvati kontroverze. Lokalna policija u zapadnoj Slavoniji zaključila je da je odlaskom CANBAT-a stanje javne sigurnosti znatno poboljšano (PL, 24. IX. 1993.). Njihove položaje zauzeo je argentinski bataljun, a stanje ni rata ni mira potrajalo je do 1. svibnja 1995. godine kada je vojno-redarstvenom akcijom *Bljesak* uspostavljen hrvatski suverenitet na cijelom području tada već bivšeg Sektora Zapad.

BRIGADA PREMA UNUTRA I PREMA VAN

Iako vrlo dobro organizirana, kanadska vojska nije imuna na klasične probleme vojnih jedinica, posebno s obzirom na sloj ljudi koji se prijavljuju u vojsku. Kao i obično u vojnim jedinicama, alkohol je bio najveći problem. Nordick je uglavnom dopuštao alkohol koji su vojnici kupovali u lokalnim trgovinama, ali Calvin je to promijenio i dozvolio alkohol jednom tjedno. Među vojnicima bili su česti slučajevi opijanja i međusobnih sukoba. Najviše je odjeknuo slučaj iz kolovoza 1993. godine kada je, prema pisanju kanadskih novina, pijana dočasnica pucala na pukovnika Calvina. Službena izvješća to su demantirala, ali dočasnica je osuđena na 30 dana zatvora (Off, 2005.).

Da bi se održali moral i disciplina pokrenute su bataljunske novine *OP HARMONY CHRONICLE* čiji je rad vodio obavještajni poručnik Steve Boyne. Pukovnik Nordick je pisao predgovor u kojemu je uvijek iznova ponavljao zadaće bataljuna.

Svaki dan su u vojarnu Polom dolazili novinari iz svih dijelova svijeta. Novinarska ekipa CNN-a često je danima ostajala u vojarni i kretala na izvješća u Bosnu. Tjedan dana u vojarni je boravila i grupa lokalnih novinara iz mjesta odakle su dolazili vojnici i pisala o svakodnevnici vojnika. Važno je bilo imati potporu kod kuće i o tome su se brinuli i u Kanadi. Naglašavani su humanitarni uspjesi bataljuna, primjerice darivanje vrtića u Okučanima. U nekim osnovnim školama u Kanadi djeca su izrađivala čestitke i pisala pisma "*peacekeepersima*" (Esprit de Corps, XI. 1993.).

Prema predodžbama časnika UNPROFOR-a krivci za neprijateljstvo lokalnog stanovništva prema njima bili su mediji koji su pod strogom kontrolom države. Zato su održavane konferencije za tisak i jednom tjedno je netko iz UNPROFOR-a gostovao na lokalnom radiju Daruvar, odnosno Okučani. Nordick navodi da je to "bilo teško jer se moralo komunicirati preko prevoditelja, jer je bilo uvreda i provokacija, ali je to bio jedini način da se komunicira preko medija s civilnim stanovništvom i informira ih se o djelatnosti UNPROFOR-a" (Nordick, 33).

Nakon povratka u Kanadu održane su bezbrojne prezentacije i predavanja. Producent Peter White čak je snimio igranu seriju *Peacekeeper* koja je bila inspirirana iskustvom Kanađana u Hrvatskoj. Objavila ga je *Canadian Broadcasting Company* 1997. godine, ali je film loše primljen u javnosti. Na sve moguće načine časnici su pokušavali prikazati svoju misiju uspješnom i dobiti priznanja i promaknuća. To se uvelike odnosilo na naredne aktivnosti nakon odlaska u Sektor Jug.

ZAKLJUČAK

Pravila uključenosti mirovnih snaga UN-a u rat u Hrvatskoj nisu omogućavali postroj-bama na terenu čak ni da provode ono što im je mandat dan od Vijeća sigurnosti nalagao. Njihova uloga svela se na zaštitu *statusa quo* do *konačnog političkog rješenja*. Ipak, unutar UNPROFOR-a nalazilo se dvanaest bataljuna, različitih zemalja s različitim motivacijama i sposobnostima za izvršenje zadaća. Kanadski bataljuni

iz sastava brigade "Princeza Patricija" bili su vrlo dobro opremljeni i spremni na zahtjevne zadaće. Isto tako, posjeti i zanimanje iz Kanade pokazuje značaj koji je operacija "Harmony" imala za Kanadu. Izvješća kanadskih časnika s terena ipak pokazuju dvojbene predodžbe časnika o ratu i povijesti, kao i određene naznake pristranosti. Za istraživanje rata u Hrvatskoj posebno je bitno, do sada slabo ili nimalo istraženo, djelovanje mirovnih snaga UN-a. Sama činjenica da su se u Hrvatskoj našli vojnici velikog broja zemalja iza kojih su stajale različite predodžbe, ali i interesi i politike, donosi velike izazove za buduća istraživanja.

LITERATURA

Izvješća

Ekwall-Uebelhart, Barbara i Raevski, Andrei, *Managing arms in peace processes : Croatia and Bosnia-Herzegovina*, United Nations, 1996.

Hague, K.C. *UNPROFOR – perspective from the field*, Carlisle barracks, US Army war college, 1995.

Krstičević, Damir, *United Nation Protection Force in Croatia*, Strategy Research Project, Carlisle Barracks, US Army war college, 1998.

Nordick, Glen, *Battalion Command*, personal experience, Carlisle barracks, US Army war college, 1999.

Objavljena građa

Dokumenti o državnosti republike Hrvatske, uredio Anđelko Milardović, Zagreb, 1992.

Isfield, Mark, *Letters*, dostupno na: <http://popp.gmu.edu/peace/isfeld/html>

Republika Hrvatska, Republički zavod za Statistiku, *Popis stanovništva 1991. Stanovništvo prema narodnosti po naseljima*, Zagreb, 1991.

Ujedinjeni narodi – Rezolucije o Republici Hrvatskoj – UNPROFOR, uredio Anđelko Milardović, Osijek, 1995.

Knjige

A Country Nourished on Self Doubt (2003.) ur. Thorner Thomas i ostali, Broadview Press.

Barić, Nikica (2005.) *Srpska pobuna u Hrvatskoj*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Erjavec, Tonči (1992.) *Španovica: kronika nastajanja i nestanka* Zagreb: Novi liber.

Gow, James (1997.) *Triumph of the lack of will: International diplomacy and the Yugoslav wars*. London: Hurst Company.

Hewitt, Dawn (1998.) *From Ottawa to Sarajevo*. Ontario: Centre for International Relations.

- Ivkanec, Nikola (2006.) *Moja sjećanja: Domovinski rat, Čazma, Daruvar, Pakrac*
Off, Carol (2006.) *Sablasti medačkog džepa*. Zagreb: Stih.
- Recent Social Trends in Canada*, ur. Roberts, Lance (2005.) Montreal-Kingston:
McGill-Queen's University Press.
- Silber, Laura, Little, Alan (1996.) *Smrt Jugoslavije*. Opatija: Otokar Keršovani.
- Zametica, John (1992.) *The Yugoslav conflict*. London: International Institute for
Strategic Studies.
- Žunec, Ozren (2007.) *Goli život: Socijetalne dimenzije srpske pobune u Hrvatskoj*.
Zagreb: Demetra.

Rasprave i članci

- Anker, Lane (2005.) „Peacekeeping and Public Opinion“ *Canadian Military Journal*, (ljetno).
- Gosselin, Daniel (2008.) “Unification of the Canadian Forces is 40 Years Old” *Canadian Military Journal* 9(2).
- Cohen, Lenard i Moens, Alexander (1999.) „Learning the Lessons of UNPROFOR: Canadian Peacekeeping in Former Yugoslavia“ *Canadian Foreign Policy* 6(2).
- Filipović, Vladimir(2008.) „Kontroverze Vanceova plana“ *Polemos*, broj 21, siječanj-lipanj, str. 91-110.
- Goodspeed, Michael (2008.) “Canada and New Paradigms of War” *Canadian Military Journal* 9(1).
- Međimorec, Miro (2003.) „Medački džep – I. dio – Nepostojeća bitka“ *National Security and the Future* (Zagreb) 4(1-4).
- Međimorec, Miro (2004.) „Medački džep – II. dio – Prijepori“ *National Security and the Future* (Zagreb) 5(1-4).
- Tatalović, Siniša (1993.) „Military Aspects of the Peacekeeping Operation in Croatia“ *Politička misao* 30(2):55-63.
- Winslow, Dona (2003.) „Canadian Society and its Army“ *Canadian Military Journal*, (zima).
- Žunec, Ozren (1998.) „Rat u Hrvatskoj 1991.-1995. 1.dio: Uzroci rata i operacije do Sarajevskog primirja“ *Polemos*, br. 1, siječanj-lipanj, str. 57.-87.
- Žunec, Ozren (1998.) „Rat u Hrvatskoj 1991.-1995. 2.dio: Od Sarajevskog primirja do završnih operacija“ *Polemos*, br. 2, srpanj-prosinac, str. 111.-136.

Novine

- Esprit de Corps*
Jutarnji list
Nin
Ottawa Citizen
Pakrački list

Slobodna Dalmacija
The New York Times
UNPROFOR magazine
Vjesnik

Internet

PPCLI Website: www.ppcli.com

CANADIAN BRIGADE PRINCESS PATRICIA IN WESTERN SLAVONIA: PREPARATIONS, ACTIVITIES, DIFFICULTIES

Vladimir Filipović

Summary

In this text, the author analyzes the preparations and activities undertaken by two UNPROFOR Canadian battalions, parts of Princess Patricia's infantry brigade, which were stationed in UNPA West sector, in Western Slavonia region. The preparations of these battalions, especially their understanding of the conflict roots, to a great extent determined the behaviour of the Canadian officers in crisis situations on the field. Being a well equipped and trained formation, one of the few competent in UNPROFOR structure, the Canadians received more demanding tasks from their authorities, and tried to accomplish them in order to distinguish themselves. In the area around separating line near Pakrac and Lipik, known by many incidents and tense situations, Canadian battalions ambitiously tried to implement Vance's plan and depend UNPA zone.

Keywords: UNPROFOR, Homeland war, Western Slavonia, Peace operations, Canadian army